



# ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

## ΠΟΛΙΤΙΚΑ

### ΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

**ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:** Η πόλις είναι *κοινωνία πολιτική* τίς και επιδιώκει το *άγαθόν*, όπως κάθε κοινωνία. Προήλθε ως εξέλιξη προηγούμενων μορφών κοινωνίας και *υπάρχει για να διασφαλίζει την καλή ζωή (εὖ ζῆν)*. Η πόλις είναι *φύσει οργανισμός* και αποτελεί την ολοκληρωμένη (τέλεια) μορφή κοινωνίας.

**ΟΡΙΣΜΟΣ:** Η πόλις είναι *τί πλήθος πολιτῶν*. Πάνω απ'όλα όμως η πόλις είναι *πολιτεία*.

**Ο άνθρωπος:** Είναι από τη φύση του *πολιτικόν ζώο*. Ο δίχως πόλη άνθρωπος είναι ή θεός ή ζώο. Επίσης ο άνθρωπος χωρίς δικαιοσύνη και αρετή είναι το χειρότερο ζώο.

**Ο πολίτης:** Είναι όποιος *μετέχειν κρίσεως και ἀρχῆς*, δηλ. όποιος συμμετέχει στη δικαστική και πολιτική εξουσία.

**Η Πολιτεία:** Είναι η οργάνωση των πολιτῶν (τάξις πολιτῶν).

## Η ΠΟΛΙΣ

**ΟΡΘΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ**  
**ΒΑΣΙΛΕΙΑ**  
**ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ**  
**Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ**

**ΠΕΡΕΚΚΛΙΣΕΙΣ**  
**ΤΥΡΑΝΝΙΑ**  
**ΟΛΙΓΑΡΧΙΑ**  
**ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ**

\*Τα είδη της δημοκρατίας: *ισότητα δικαιωμάτων, τιμοκρατία, κυρίαρχος ο νόμος. Κυρίαρχα τα ψηφίσματα του λαού, ιδανικότερη μορφή η δημοκρατία ισότητας με διακυβέρνηση των αρίστων.*

**Η παιδεία:** Αμφισβητούμενη η ουσία της, αλλά απαραίτητη η παρουσία της για τη λειτουργία της πόλεως. Η παιδεία πρέπει να είναι ενιαία και δημόσια. Αποβλέπει στη διδασκαλία των *ἀναγκαίων*, όταν αυτά συντελούν στη *διαπαιδαγώγηση ελεύθερων ανθρώπων και στην κατάκτηση της αρετής*.

# Ενότητα 11

Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινότητα έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού ( πράγματι όλοι κάνουν τα πάντα για χάρη εκείνου που το θεωρούν καλό) , είναι φανερό ότι όλες οι κοινότητες αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό και φυσικά στο ανώτερο απ'όλα τα αγαθά (αποβλέπει) αυτή που είναι ανώτερη απ'όλες (τις κοινότητες) και κλείνει μέσα της όλες τις άλλες. **Αυτή είναι η λεγόμενη πόλη ή κοινωνία πολιτική.**

## Εομηνευτικά σχόλια

**Ποια η συλλογιστική πορεία του Αριστοτέλη;**

Ο Αριστοτέλης διατυπώνει έναν παραγωγικό συλλογισμό : αφετηρία του είναι μία γενική διαπίστωση (ορισμός της έννοιας πόλη) και στη συνέχεια ερευνά τις υπερκείμενες έννοιες (κοινωνία, αγαθό). Ο συλλογισμός λειτουργεί **τελεολογικά**, προϋποθέτει δηλ. ότι το νόημα κάθε πράγματος στον κόσμο πρέπει να αναζητηθεί στο σκοπό του. Έτσι στο συγκεκριμένο θέμα η τελείωση της κοινότητας είναι η πόλη, που εκπληρώνει το σκοπό του αγαθού.

## Εομηνευτικές ερωτήσεις

1. Αρχίζοντας από την τελευταία πρόταση της ενότητας να δώσετε τον ορισμό της πόλης που συνάγεται από το κείμενο. Ποια είναι η έννοια γένους της πόλης και ποια η ειδοποιός της διαφορά;
2. Έχοντας υπόψη σας ότι τελεολογική σκέψη ονομάζουμε αυτή που αναζητεί τελικό ή τελικά αίτια (τέλος = σκοπός) για την εξήγηση των πραγμάτων (φαινομένων, πράξεων, όντων κτλ.), α) να γράψετε τις φράσεις της ενότητας που δηλώνουν τελικό αίτιο και β) να τις αναλύσετε με απλά λόγια.

3. Να καταγράψετε τις προκείμενες του συλλογισμού του Αριστοτέλη και το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει σχετικά με την πόλη. Να προσέξετε ότι τα σημεία που επεξηγούν όρο ή όρους μιας προκείμενης θα πρέπει να παραλειφθούν, ενώ αντίθετα θα πρέπει να γραφούν οι προτάσεις που υπονοούνται.
4. Να εντοπίσετε το σημείο της ενότητας που ο Αριστοτέλης συνδέει τον πολίτη με την πόλη και να εξηγήσετε πώς το αντιλαμβάνεσθε.
5. Να εξηγήσετε τη σύνδεση ηθικής και πολιτικής στη σκέψη του Αριστοτέλη (για την οποία συζητήσατε στα Ήθικα Νικομάχεια) με βάση το κείμενο της ενότητας.
6. Η παρατήρηση του Αριστοτέλη δηλώνει πως πᾶσαι (=κοινωνία) μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται νομίζετε ότι είναι δυνατόν να ισχύει για τις κοινωνίες της εποχής μας; Να στηρίξετε την απάντησή σας με παραδείγματα.
7. Να συγκρίνετε την άποψη του Αριστοτέλη για τη σύσταση της πόλης με την άποψη του Πρωταγόρα στον ομώνυμο διάλογο και την άποψη του Πλάτωνα στην Πολιτεία, επισημαίνοντας πέρα από τις διαφορές και τα κοινά τους σημεία.

### Λεξιλογικές - σημασιολογικές ερωτήσεις

1. Να χρησιμοποιήσετε το επίθετο πᾶς στα τρία γένη και στους δύο αριθμούς, σε όποιες πτώσεις θέλετε, για να γράψετε φράσεις της νέας ελληνικής, στις οποίες θα αποδίδονται οι σημασίες που έχει το επίθετο στο κείμενο της ενότητας.
2. **στοχάζονται** : α) Να εξηγήσετε την ετυμολογική προέλευση της λέξης και τη σημασία της στην αρχαία και τη νέα ελληνική. β) Να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω λέξεων (κυριολεκτική ή μεταφορική ή και τα δύο): στόχος - στοχεύω - στόχευση - στοχαστής - στοχαστικός - στόχαστρο.
3. **συνεστηκυῖαν, δηλον** : Να γράψετε πέντε ομόρριζα, απλά ή σύνθετα, για κάθε λέξη (στη νέα ελληνική)

## Ενότητα 15

Για όποιον εξετάζει το θέμα του τρόπου διακυβέρνησης μιας πόλης, και ποια είναι η φύση και ποια τα χαρακτηριστικά της κάθε επιμέρους πολιτείας, το πρώτο θέμα για διερεύνηση είναι να δει τι άραγε είναι μια πόλη. Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές γνώμες πάνω σε αυτό το θέμα : άλλοι που λένε πως την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έχει κάνει η πόλη και άλλοι που λένε ότι δεν την έχει κάνει η πόλη, αλλά η τάδε ολιγαρχική κυβέρνηση ή ο τάδε τύραννος. Έπειτα βλέπουμε ότι όλη η δραστηριότητα του πολιτικού και του νομοθέτη έχει να κάνει με την πόλη, ενώ το πολίτευμα είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που ζουν στην πόλη. Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα **όλον**, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη είναι φανερό ότι πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης, αφού η πόλη είναι κάποιο σύνολο πολιτών. Επομένως πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάσουμε **πολίτη** και ποια είναι η ουσία της έννοιας **πολίτης**. Για το περιεχόμενο πράγματι της λέξης **πολίτης** διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες: δεν υπάρχει δηλ. μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης **πολίτης**. Κάποιος δηλ. ενώ είναι πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, συχνά δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα

### ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ο άνθρωπος ως πολίτης, κατά τον Αριστοτέλη, ασκεί εξουσία έναντι των άλλων. Να επισημάνετε στο κείμενό σας το σημείο στο οποίο διακρίνεται η θέση αυτή.
2. Πώς ορίζεται η σχέση του πολίτη με την πόλη στο κείμενό σας από τον Αριστοτέλη; Η σχέση που σκιαγραφείται από τον φιλόσοφο κινείται αμφίδρομα, ή όχι, και γιατί;
3. Γιατί ο Αριστοτέλης αναζητεί στην ενότητα αυτή ένα νέο ορισμό της πόλης, αφού την έχει ήδη ορίσει; Ποια είναι η διαφορά του ορισμού αυτού με ό,τι προηγήθηκε (είτε ήταν ορισμοί, είτε διευκρινίσεις, συμπληρώσεις κ.τ.λ.);
4. Ο Αριστοτέλης προκειμένου να εξετάσει την ουσία και τις ειδικές διαφορές των ποικίλων μορφών του πολιτικού βίου (τίς έκαστη τῶν πολιτειῶν καὶ ποία

τις) θεωρεί αναγκαίο να διευκρινίσει τα εννοιολογικά εργαλεία (τις έννοιες) που θα χρησιμοποιήσει. α) Ποιες έννοιες διευκρινίζει στην ενότητα αυτή; β) Ποιες αμφισβητήσεις διατυπώνονταν στην εποχή του γι' αυτές; γ) Πού νομίζετε ότι οφείλονταν οι αμφισβητήσεις και πόσο μπορεί να απασχολούν παρόμοια θέματα τη σύγχρονη κοινωνία;

### Λεξιλογικές- Σημασιολογικές

1. Να υπογραμμίσετε από τις επόμενες λέξεις ή φράσεις εκείνες που αποδίδουν τη σημασία της «πολιτείας», α) όπως την ορίζει ο Αριστοτέλης, β) όπως τη χρησιμοποιούμε σήμερα: **πολίτευμα, πολιτική μέριμνα, εξουσία, πολιτική τάξη, κοινωνική ομοιογένεια, πόλη.**
2. **τάξις:** α) Να δώσετε τη σημασία της λέξης κατά τον Αριστοτέλη και να γράψετε παραδείγματα με τις σημασίες που έχει σήμερα. β) Να συνθέσετε τη λέξη με τις προθέσεις που ακολουθούν και να σχηματίσετε με τις σύνθετες λέξεις ονοματικά σύνολα: *κατά, ανά, διά, εν, παρά, από, μετά.*
3. α) Να προσδιορίσετε εκείνο από τα επόμενα δύο ουσιαστικά «κλίση» - «κλήση» που έχει ετυμολογική συγγένεια με το απαρέμφατο **καλεῖν**. β) Να συνθέσετε το παράγωγο ουσιαστικό με όποιες από τις παρακάτω προθέσεις του ταιριάζουν και να σχηματίσετε με τις σύνθετες λέξεις ονοματικά σύνολα: *κατά, παρά, επί, μετά, από, εν.*
4. Να γράψετε τα ρήματα και τους ρηματικούς τύπους του κειμένου που δηλώνουν **αντίληψη, έρευνα / εξέταση, ισχυρισμό, συμφωνία, διαφωνία.**

# Ενότητα 16

Ο πολίτης δεν είναι πολίτης με κριτήριο ότι είναι εγκαταστημένος σε ένα συγκεκριμένο τόπο (*γιατί και μέτοικοι και δούλοι μοιράζονται με τους πολίτες ένα κοινό τόπο*), ούτε είναι πολίτες αυτοί οι οποίοι από όλα τα πολιτικά δικαιώματα έχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στο δικαστήριο και ως εναγόμενοι και ως ενάγοντες (το δικαίωμα αυτό το έχουν και όσοι μοιράζονται έναν τόπο χάρη σε ειδικές συμφωνίες). Με την ακριβέστερη σημασία της λέξης τίποτε άλλο δεν ορίζει τόσο τον πολίτη όσο η συμμετοχή στις δικαστικές εξουσίες και τα δικαιώματα. Από αυτά λοιπόν γίνεται φανερό τι είναι ο πολίτης: **αυτός δηλαδή που έχει τη δυνατότητα να μετέχει στην πολιτική και δικαστική εξουσία λέμε πια πως είναι πολίτης της συγκεκριμένης πόλης**. από την άλλη, πόλη είναι, για να το πούμε με τον πιο γενικό τρόπο, το σύνολο από τέτοια άτομα, που είναι ικανοποιητικό, ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια στη ζωή, για να το πούμε με τον πιο γενικό τρόπο.

## Πολίτης- πόλις – πλήθος ίκανόν

Στην ενότητα 15 ο Αριστοτέλης αναφέρθηκε στην ιδιότητα της πόλης να αποτελείται «*ἐκ πολλῶν μορίων*» από πολλά στοιχεία, δηλ. από πλήθος πολιτών. Στην επόμενη ενότητα όρισε τον πολίτη ως εκείνο τον φορέα εξουσίας που επηρεάζει με τη βούλησή του τη «*βουλευτική καί κριτική ἀρχή*» δηλ. την πολιτική και δικαστική εξουσία. Ο συνδυασμός αυτών των δύο

στοιχείων, δηλ. ο αριθμός των πολιτών (*ίκανός*) αλλά κυρίως τα πολιτικά τους δικαιώματα καθορίζουν την **αυτάρκεια** μιας πόλης που οδηγεί στην ευδαιμονία (*μέσο και σκοπός*). Ο Αριστοτέλης ως εμπειριστής φιλόσοφος δεν παραγνωρίζει εδώ την ρεαλιστική σημασία των αριθμών :

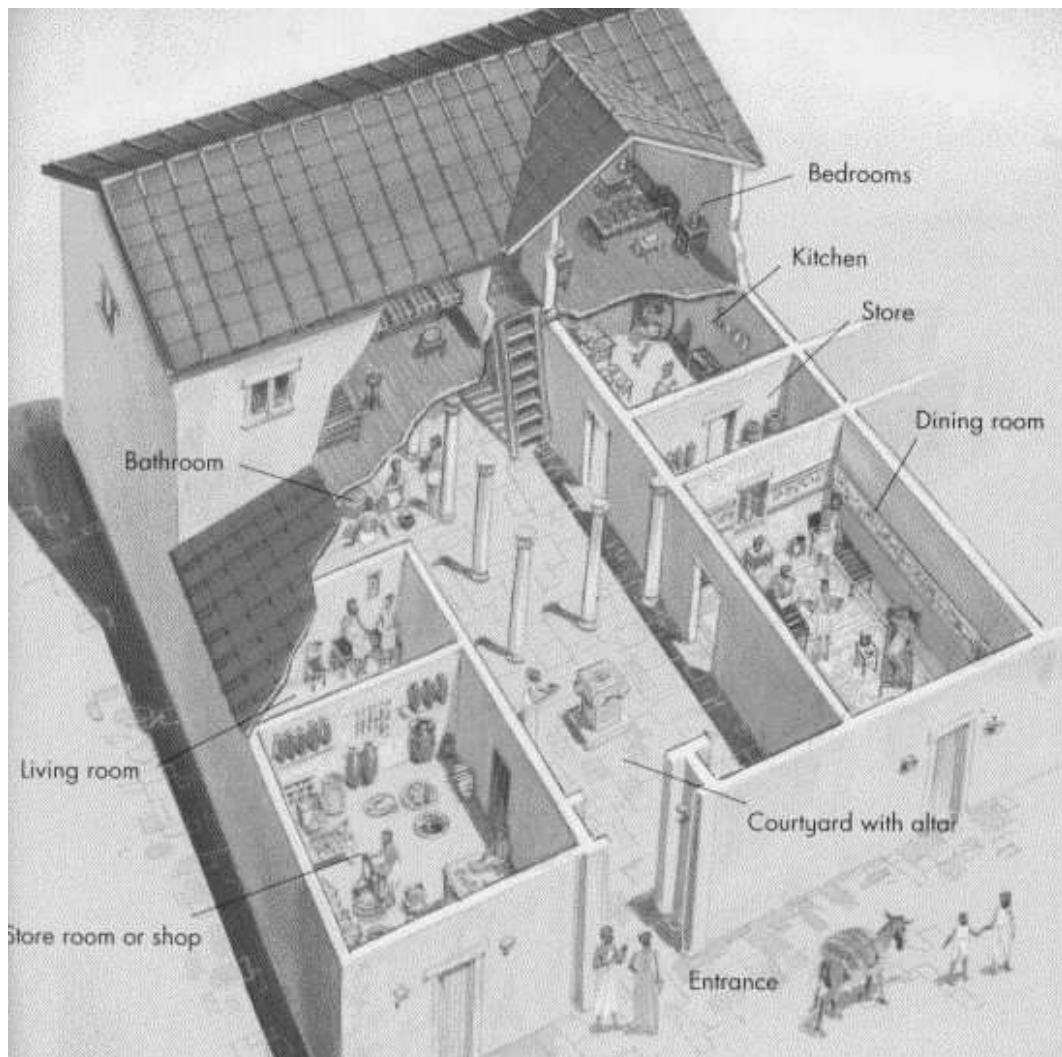
**ολιγάνθρωπες και άρα αδύναμες κοινότητες (κοινωνία) δεν επαρκούν για να φτάσουν σε οργανισμούς τύπου «πόλης – κράτους».**

**Αναγκαστικά θα περιορισθούν στα προηγούμενα εξελικτικά στάδια**

της φυσικής οργάνωσης των ανθρώπων (οἶκος -κῶμες) στις οποίες προφανώς το αγαθό δεν θα είναι η ευδαιμονία, αλλά η επιβίωση, η επικράτηση, η ανάπτυξη. Ο ικανός λοιπόν αριθμός είναι προϋπόθεση τόσο του ζῆν ὅσο και του εὖ ζῆν.

### Λεξιλογικές από ενότητα 16

1. **ὑπέχειν:** Να εξηγήσετε ετυμολογικά τη λέξη και να ανασυνθέσετε τον ρηματικό τύπο στο α' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα (ενεργητικής ή μέσης φωνής) με τις προθέσεις, που ακολουθούν: ανά, αντί, κατά, παρά, επί, περί, από.





## ΕΝΟΤΗΤΑ

## 19

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της δημοκρατίας κατά τον Αριστοτέλη;

**Βασικά χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού πολιτεύματος κατά τον Αριστοτέλη είναι η ελευθερία και η ισότητα. Το νόημα της ελευθερίας σε μία δημοκρατία συνίσταται στην ανοχή του τρόπου ζωής κάθε πολίτη (ατομική δημοκρατία), κυρίως όμως στη συμμετοχή των πολιτών στα αξιώματα (πολιτική δημοκρατία). Η ισότητα όμως είναι το δικαίωμα εκείνο που βρίσκεται στον πυρήνα μιας δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η πολιτική αυτή ισότητα κατανέμει την εξουσία σε όλους τους πολίτες, οριοθετώντας το κριτήριο της κατανομής, άλλοτε ως ισότητα κοινωνικών ομάδων, άλλοτε ως ισονομία, άλλοτε ως εφαρμογή του κριτηρίου της πλειοψηφίας (ο λαός – το πλήθος- κυβερνά).**

2. Τι εννοεί, κατά τη γνώμη σας, ο Αριστοτέλης, όταν διατυπώνει τη γενική θέση «σε καμιά περίπτωση... και οι δύο είναι όμοιες»;
3. Ποια γνώμη έχετε για τη μορφή της δημοκρατίας κατά την οποία κριτήριο για τη συμμετοχή του πολίτη στην εξουσία είναι η χαμηλή περιουσία του (χαμηλό εισόδημα);
4. Τι εννοεί ο Αριστοτέλης γράφοντας, ότι συμβαίνει «τα ψηφίσματα να έχουν μεγαλύτερη ισχύ από τον νόμο» σε μια κοινωνία;
5. Στη μορφή της δημοκρατίας κατά την οποία υπέρτατη αρχή είναι ο λαός και όχι ο νόμος είναι εύκολο οι άνθρωποι να αδικούνται και να υπάρχει ανισότητα. Ποια είναι η δική σας άποψη;
6. Να παρουσιάσετε τα είδη (μορφές) της δημοκρατίας που διακρίνει ο Αριστοτέλης στην ενότητα. Να συμπεριλάβετε στο κείμενό σας τις επόμενες λέξεις - όρους για να αποδώσετε τα βασικά χαρακτηριστικά κάθε είδους: α) ισότητα, β) νόμος, γ) περιουσία, δ) πλειοψηφία, ε) δημαγωγός, στ) λαός.



ΜΟΡΦΕΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
1. Δημοκρατία της <i>ισότητας</i> .	Φτωχοί και πλούσιοι έχουν ακριβώς τα ίδια πολιτικά δικαιώματα
2. Δημοκρατία της <i>ιδιοκτησίας</i> .	Πολιτικά δικαιώματα σε όποιον κατέχει έστω ελάχιστη ατομική ιδιοκτησία.
3. Δημοκρατία του <i>νόμου</i> .	Στερείται των πολιτικών του δικαιωμάτων όποιος παραβαίνει το νόμο.
4. Δημοκρατία του <i>πολίτη</i> .	Τα πολιτικά δικαιώματα απευθύνονται μόνο σε όσους έχουν την ιδιότητα του πολίτη.
5. <i>Λαϊκή</i> δημοκρατία.	Νόμος είναι ό,τι αποφασίζει ο λαός.

# Ενότητα 20

Λοιπόν, είναι φανερό ότι πρέπει να θεσπίσουμε νόμους για την παιδεία (εκπαίδευση) και ότι πρέπει να την κάνουμε ίδια για όλους. Πρέπει, άλλωστε, να μη μας διαφεύγει την προσοχή ποιος θα πρέπει να είναι ο χαρακτήρας της παιδείας (εκπαίδευσης) και πώς πρέπει αυτή να ασκείται. Γιατί τώρα διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (διδασκτέα ύλη). Γιατί δεν έχουν όλοι την ίδια γνώμη γι' αυτά που πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι είτε για την κατάκτηση της αρετής, είτε για την άριστη ζωή, ούτε είναι φανερό αν πρέπει η εκπαίδευση να στοχεύει στην άσκηση και καλλιέργεια του νου ή στη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα. Αν ξεκινήσουμε απ' την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα, η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση και δεν είναι καθόλου φανερό ποια από τα παρακάτω πρέπει να διδάσκει η εκπαίδευση: τα χρήσιμα για τη ζωή ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές) ακόμη δεν υπάρχει καμιά συμφωνία και γι' αυτό (για τις γνώσεις) που οδηγούν στην αρετή (γιατί δεν έχουν όλοι την ίδια γνώμη για την αρετή που τιμούν, ώστε εύλογα υποστηρίζουν διαφορετικές απόψεις και ως προς την άσκηση της.) Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι από τα χρήσιμα πράγματα τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν αυτά που είναι πρώτης πρακτικής ανάγκης – όχι βέβαια, όλα, δεδομένου ότι οι ασχολίες διακρίνονται σε αυτές που δεν ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους, όπως επίσης είναι φανερό ότι από τα χρήσιμα πράγματα τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν όσα δεν κάνουν αυτόν που τα μαθαίνει ευτελή και τιποτένιο. Ευτελή και τιποτένια πρέπει να θεωρούμε κάθε ασχολία, τέχνη ή μάθηση που κάνει το σώμα ή το μυαλό των ελευθέρων ανθρώπων άχρηστο για την άσκηση και τις πράξεις της αρετής.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η παιδεία έχει **πολιτικό**

**Ο πολιτικός  
χαρακτήρας  
της παιδείας**

**χαρακτήρα.**

Αυτό το τεκμηριώνει με μια σειρά επιχειρημάτων που τίθενται τόσο στο κείμενο που δίνεται στο πρωτότυπο όσο και σε αυτό που

δίνεται μεταφρασμένο. Τα επιχειρήματα αυτά είναι:

1. Η παιδεία πρέπει να κινεί το ενδιαφέρον του πολιτικού και του νομοθέτη.
2. Η παιδεία έχει πολύ μεγάλη σημασία και για τη συνολική ζωή της πόλης (= κράτους) όσο και για τη ζωή του κάθε πολίτη ξεχωριστά.
3. Αν παραμεληθεί το ζήτημα της παιδείας των νέων, βλάπτεται –πριν από όλα- το πολίτευμα της πόλης τους.

4. Η φροντίδα της παιδείας πρέπει να ανήκει στο δημόσιο, δηλαδή να είναι αντικείμενο κρατικής μέριμνας, και όχι στην ατομική πρωτοβουλία, επειδή οι πολίτες **ως σύνολο** έχουν ένα σκοπό.

Ο Αριστοτέλης δεν απομονώνει την πολιτειακή τάξη από τον τρόπο ζωής και την παιδεία που προϋποθέτει η διατηρήσή της [...] Για να ακολουθηθεί ο τρόπος ζωής που ταιριάζει στο κάθε πολίτευμα πρέπει να υπάρχει η αντίστοιχη μορφή παιδείας, που ποικίλλει ανάλογα με τους σκοπούς της κάθε πολιτείας. Το γεγονός ότι η πολιτεία προϋποθέτει και ταυτόχρονα καθορίζει τον τρόπο ζωής και την παιδεία, η οποία εξασφαλίζει τη σταθερότητά της, επιβεβαιώνει την άποψη του Αριστοτέλη για την αλληλοεξάρτηση ηθικής και πολιτικής.

5. Όλοι οι πολίτες ανήκουν στην πόλη και όχι στον εαυτό τους. Επομένως κοινή πρέπει να είναι η άσκηση για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Αυτή η κοινή άσκηση, που θα οδηγήσει τους πολίτες σε πράξεις αρετής, την εξασφαλίζει η δημόσια παιδεία.

6. Η φροντίδα για το άτομο πρέπει να γίνεται σε απόλυτο συνταίριασμα με τη φροντίδα για το σύνολο. Αυτό προσφέρεται με την αγωγή που προσφέρεται με ένα δημόσιο, κοινό για όλους σύστημα. Άρα λοιπόν ίδια παιδεία για όλους. Όταν όμως λέμε για όλους και προχωράμε σ' αυτή τη γενίκευση πρέπει να γνωρίζουμε ότι Ο Αριστοτέλης αναφέρεται στην παιδεία των ελεύθερων πολιτών και είναι σημαντικό ότι υποστηρίζει τη δημόσια εκπαίδευση αιώνες πριν από το Διαφωτισμό και τη στιγμή που η ιδιωτική εκπαίδευση στην εποχή του ήταν πολύ ανεπτυγμένη. (Εξάλλου ο Αριστοτέλης είχε τη δική του φημισμένη σχολή, το Λύκειο).

7. Τα θέματα της παιδείας πρέπει να τα ρυθμίζει η πολιτεία με νόμους.

**Συμπέρασμα:** Από όλα αυτά συνάγεται ότι η παιδεία είναι ένα πολιτικό ζήτημα που αφορά όλη την πόλη ως σύνολο. Άρα ο πολιτικός της χαρακτήρας είναι εμφανέστατος.

**Ο  
τελεολογικός  
χαρακτήρας  
της παιδείας.**

Η αναφορά του Αριστοτέλη στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι κατά μείζονα λόγο **τελεολογική** και συνδέεται με τις αντιλήψεις που υποστηρίζει σχετικά με τους στόχους των ευρύτερων πολιτικών

μορφωμάτων. Ο φιλόσοφος έχει στη σκέψη του την εικόνα μιας πόλης, της οποίας το κάθε μέλος θα γνωρίζει ακριβώς την αποστολή και τη λειτουργία που έχει αναλάβει, ή την απασχόληση που του έχουν αναθέσει, καθώς θα περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στην ανταπόκριση απέναντί τους. Με τις ανωτέρω προϋποθέσεις θα εξασφαλιστούν στην πόλη οι αναγκαίες συνθήκες, ώστε οι πολίτες ως συλλογικό μόρφωμα και ως μονάδες να οδηγηθούν στο «εὖ ζῆν». Όμως αναγκαίος όρος για να πραγματοποιηθούν αυτές οι προοπτικές είναι να διαπαιδαγωγηθούν οι πολίτες ηθικά και να καλλιεργηθούν πνευματικά. Ο φιλόσοφος επιθυμεί επίσης την ενότητα της πόλης, κάτι που βασίζεται στην παιδεία του κάθε πολίτη ως του ατόμου εκείνου το οποίο θα έχει κατανοήσει την οργανική σχέση του με το ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου δραστηριοποιείται. Η παιδεία είναι έργο του νομοθέτη - αφού η νομοθετική δραστηριότητα είναι τμήμα της πολιτικής επιστήμης-, ο οποίος έχει φροντίσει να διδάξει στον νέο ότι η ηθική που ισχύει στην πόλη-κράτος ως σύνολο είναι ίδια με αυτή του ατόμου. Η πόλη ως έλλογο μόρφωμα διακρίνεται για την ηθικότητα, την ελευθερία και την αυτάρκειά της. Το «τέλος» της είναι το «εὖ ζῆν» των πολιτών, το να φθάσουν δηλαδή όλοι στον απώτερο σκοπό, που δεν είναι άλλος παρά η κατάκτηση της ευδαιμονίας.

Τα επιχειρήματα (06) και (07) στην ουσία αποτελούν δύο **προϋποθέσεις για το ζητούμενο, το αιτούμενο, τι πρέπει να γίνει.**

Οι δυο αυτές προϋποθέσεις δεν απαντούν όμως σε δύο βασικά ερωτήματα:

1. Ποιο θα είναι το περιεχόμενο αυτής της παιδείας; Με άλλα λόγια: τι θα μαθαίνουν οι νέοι και γιατί θα μαθαίνουν αυτά και όχι κάποια άλλα;
2. Με ποιον τρόπο θα πρέπει να ασκείται η παιδεία;

Σε ό,τι αφορά το πρώτο ερώτημα ο Αριστοτέλης προχωρά σε τρεις (03) διαπιστώσεις:

1. η πρώτη διαπίστωση είναι ότι δεν υπάρχει ταυτότητα απόψεων σχετικά με το τι πρέπει να μαθαίνουν οι νέοι ώστε να κατακτήσουν την αρετή και οδηγηθούν στον καλύτερο δυνατό τρόπο ζωής.
2. η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι υπάρχει ασάφεια ως προς το στόχο της παιδείας: η παιδεία πρέπει να έχει στόχο την καλλιέργεια και την άσκηση του νου ή να στοχεύει στη διαμόρφωση του ηθικού χαρακτήρα; Δηλαδή η παιδεία πρέπει να προσφέρει:

αυτά που είναι χρήσιμα στη ζωή;

αυτά που οδηγούν στην αρετή;

αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (τα πέρα από τις καθημερινές μας ανάγκες);

Η απάντηση: **Για τον Αριστοτέλη τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν χρήσιμα πράγματα, αλλά από αυτά μόνο εκείνα που:**

**Είναι πρώτης ανάγκης**

**Ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους**

**Δεν κάνουν ευτελή και τιποτένιο εκείνον που τα μαθαίνει.**

Είναι φανερό ότι ο Αριστοτέλης δέχεται τη σύζευξη του χρήσιμου με το ηθικό. Η τρίτη διαπίστωση είναι ότι δεν υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία για το ποιες

σπουδές οδηγούν στην αρετή. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία απόψεων για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ένα άτομο να ασκηθεί στην αρετή.

## **Η έμποδών παιδεία**

Σε ένα άλλο χωρίο των Πολιτικών του ο Αριστοτέλης μας πληροφορεί για το τι περιλάμβανε η παιδεία την εποχή του:

- . Ανάγνωση και γραφή
- . Γυμναστική
- . Μουσική

**Σχέδιο και ζωγραφική (μερικές φορές)**

- ✓ Δεν αναφέρεται η αριθμητική γιατί αυτή, στην Αθήνα, διδασκόταν στο σπίτι.
- ✓ Οι νέοι αποκτούν γνώσεις χρήσιμες στη ζωή με τα αντικείμενα (01) και (04)
- ✓ Οι νέοι ασκούνται στην ανδρεία με το αντικείμενο (02)
- ✓ Οι νέοι αποκτούν γνώση χρήσιμη για τη ζωή η οποία όμως έχει και ηθική επίδραση με το αντικείμενο (03)

